

**„Ők ismernek engem a legjobban.”: a szülői nevelési stílus és a fiatal felnőttek
önállósodása**

Jelige: DRB143

Dolgozat lezárásának dátuma: 2025.01.08.

1. Bevezetés

A család az ember életének megalapozó közössége, az első szocializációs színtér, melyben a szülői nevelési stílus (Baumrind 1966, Baumrind 1971, Hegedűs-Kecskeméti 2023, G. Smetana 1995, Oroszné Perger 2002, Sallay – Münnich 1999) jelentős hatást gyakorol a gyermek későbbi kapcsolataira és személyiségfejlődésére. Figyelemre méltó ennek a befolyásnak a kiütközése a felnőtté válás kihívásokkal teli szakaszában, kiemelkedően akkor, amikor az egyén a gyermekkor és felnőttkor közti türelmi időszakban van (Neulinger – Mitev 2017). Dolgozatom célja, hogy felderítsem, hogyan formálja a szülői nevelési stílus fiatal felnőttkori megélése az egyetemisták és szüleik közötti kapcsolatokat és konfliktusokat az együttélésük során, hogyan hat a fiatal felnőttek önállósodására a szülőkkel való együttélés, milyen kapcsolat van a szülők politikai ideológiai nézetei és a fiatal felnőttek által tapasztalt nevelési stílusuk között a 20-25 év közti egyetemista fiatalok körében. A szülői nevelési stílus a felnőtté válás élményére is nagy hatással lehet, hiszen a gyermekkorban elsajátított minták tovább élnek a fiatal felnőttek viselkedésében, gondolkodásában, ezzel megkülönböztetve az egyéneket és tapasztalataikat egymástól. Ezen kapcsolatok vizsgálatának a szociológiai jelentősége több szempontból is kiemelkedő. Neulinger Ágnes és Mitev Ariel szerzőpáros 2017-es tanulmányukban kiemelték, hogy a felnőtté válás folyamatának megakadása végzetes következményekkel járhat az egyénre nézve. Emiatt döntő, hogy ebben az időszakban megfelelő gyakorlati és mentális támogatást kaphasson a felnőtté váló fiatal. A téma továbbá a felnőtté válásban megszilárduló identitások vizsgálata miatt is releváns, a gyermekkorban, valamint posztadoleszcens időszakban tapasztaltak és tanultak elkísérik a fiatalokat életük nagy részén, hatást gyakorolnak arra, később hogyan kezelik konfliktusaikat, hogyan viszonyulnak társas kapcsolataikhoz. A politikai ideológiai nézetek vizsgálata rávilágíthat arra, hogy milyen kapcsolat van a szülők alapvető értékei, politikai elköteleződése, valamint az értékekből és hozzáállásokból fakadó szülői nevelési stílusuk között. Releváns téma ezen kívül a növekvő generációs különbségek korában a már majdnem felnőtt és szülője közti kommunikáció és viszony vizsgálata is.

2. Szakirodalmi felvezetés

A fiatalok társadalmi helyzete Magyarországon

Bíró-Nagy és Szabó kvalitatív és kvantitatív terepmunkán alapuló, országosan életkorra (15-29 éves korcsoport), nemre, régióra reprezentatív, már többedik hullámát megelőző (a fiatal korosztállyal foglalkozó kutatások között kiemelt fontosságú) Magyar Fiatalok kutatása 2021-

es hullámának eredményei alapján a 15-29 évesek 45%-a elfogadhatónak tartotta, hogy a fiatalok relatív többsége a családi otthonban lakik, ennek ellenére több, mint harmaduk pénzügyi helyzete javulásával elköltözne a szülői házból. Együttélésük mégis harmonikusnak mondható, kevés a nyílt konfliktus, ami pedig megszületik, annak nagy százaléka a szülői kontroll magas szintjéből fakad. A konfliktusokat az interakciók magas számának jelenlétében hajlamosak elkerülni (Bíró-Nagy – Szabó 2021).

Szabó Andrea, Susánszky Pál és Oross Dániel a magyar felsőoktatásban tanulók politikai aktivitásával és orientációjával foglalkozó kutatássorozatának eredményei alapján (Szabó – Susánszky – Oross 2019) a hallgatók politikai értékrendjeire a nemén kívül egyetlen szociáldemográfiai tényező sem hat jelentősen. A női hallgatók baloldalibbak, liberálisabbak, mérsékeltebbek. 2021-ben a teljes fiatal korcsoport 17%-a beszélgetett közeli ismerőseivel politikáról, 4%-uk kifejezetten gyakran tette ezt, 15%-uk soha, 35%-uk pedig csak ritkán. Ezek az arányok a hallgatók körében biztosan máshogyan néznének ki, de Bíró-Nagy és Szabó 2021-es FES-survey-e alapján a hallgatókra is a politikai passzivitás jellemző, ehhez természetesen a COVID-19 járvány is hozzájárult.

A posztadoleszcencia (Keniston 1970) mint a serdülőkor és a felnőttkor közé egy hosszú társadalomtörténeti alakulás következtében (Somlai 2007) beékelődő fiatal felnőttkor egy konkrét életkori határokkal nem meghatározható, társadalmi pozíciót meghatározó időszak (Jancsák 2013). Az új életszakasz létrejötte az ipari társadalom változásával köthető össze, mely más alapokra helyezte a társadalom egészében a fiatalok helyzetét is (Gábor – Jancsák 2006). Ekkor a felnőtté váló fiatalok új, saját hálót alakítanak ki társas kapcsolataikból, saját identitásuk és későbbi munkavállalásukhoz szükséges kompetenciáik kialakításán dolgoznak. Ebben az életszakaszban gyakori a tanulmányok folytatása, mellyel már részlegesen felnőttiséget élhetnek meg a fiatalok. Vaskovics László (2000) öt dimenzióra bontotta a felnőtté válást: jogi, közös fedél alóli, anyagi, önálló döntést eredményező és szubjektív leválás. Ez a felnőttkor előtti „türelmi idő”, Erickson megfogalmazása szerinti moratórium, azaz olyan szünet, amikor még nem nyomja minden felnőttiséggel asszociált felelősség a fiatal vállát, van szabadsága kialakítani saját személyiségét, jövőképét és ahhoz szükséges kompetenciáit, valamint kisebb-nagyobb nehézségekkel (Czibere – Molnár 2015) elő tud készülni a posztadoleszcens szakaszt gyakran lezáró családalapításra és munkába állásra. Ez egyfajta életkorra vonatkozó társadalmi normákban is megjelenő változás is (Bognár 2007). Erre az időszakra határozottan jellemző a saját gazdasági helyzet bizonytalansága és sebezhetősége, ez idővel egyre instabilabb helyzetbe hozza ezeket a fiatalokat (Medgyesi 2016), megnehezítve

ennek az időszaknak a lezárását. Ezért nem ritka az elnyújtott felnőtté válásban lévő posztadoleszcens képe. Ez a fajta bizonytalanság és a jövő meghatározhatatlansága hozzájárul a fiatal felnőttekben kialakuló kapunyitási pánikhoz is (Leist Balogh – Jámberi 2016). Ezzel együtt a fejlődésszemléletű családi életciklusmodell szerint a szülők számára egy ebben a szakaszban lévő gyermek nevelése nagy pénzüsségeket emészt fel, különösképpen a felsőoktatás költségeinek fedezése miatt. Az anyagi terhek mellett a felnövekvő fiatal változása az interakcionista családmegközelítés szerint (Czibere – Molnár 2015) a családi szerkezet és működési mechanizmusok, kötődések átformálódásával is jár. Mivel a felnőtté válás folyamata ennyire sokféle tapasztalatokkal jár, együtt jár ezzel, hogy ennek az életfázisnak a vizsgálatával sem lehet kimeríteni a lehetőségek feltárását. A tanulás melletti munkavállalás növekvő gyakorisága tovább pluralizálja a felnőtté válás megéléseit (Kabai 2009).

Családi kapcsolatok és együttélés

A nevelési stílusok azonosításának érdekében Schaefer (1965) egy szülőtypust különböztetett meg a szülői kontroll és érzelmi közelség dimenziói alapján. Ezek mellé a kategóriák mellé a gyermekek szociális életére vonatkozó kimeneteket is felsorol. Diana Baumrind (1966, 1971) a konfigurációs megközelítéshez kapcsolódik be, amikor nem kizárólag a szülők egy-egy konkrét viselkedésével, hanem a teljes nevelési mintázatával foglalkozik. Maccoby és Martin a szülői kontroll mellett nem a szülő-gyermek kapcsolatok érzelmi melegségét és közelségét vette alapul a szülők nevelési stílusának kategorizálásában, hanem az ő érzékenységüket, a gyermek verbális és nonverbális kommunikációjára való nyitottságot és odafigyelést (Oroszné Perger 2002, Hegedűs-Kecskeméti 2023). Dolgozatomban Diana Baumrind nevelési stílus kategóriáit használok (Baumrind 1966, 1971), aki azokat kommunikációs stílus, gyermek felé támasztott elvárások, követelmények és a vele való kommunikáció eltérései szerint alkotta meg. Az *irányító/megkívánó (authoritative)* szülő a gyermekkel szembeni elvárásokat mindig a gyermek korához és képességeihez alakítja, megtárgyalja vele azokat, szülő és gyermek kétirányú kommunikációt folytatnak a feladatokról. Szülőként hatalmat gyakorol, de figyelembe veszi a gyermek hozzáállását is, észszerűen és átgondoltan igyekszik eljárni. Ez a nevelési stílus gyakorolja a legjobb hatást a gyermek fejlődésére (Hadházi et al. 2021, Hegedűs-Kecskeméti 2023, G. Smetana 1995, Sallay – Münnich 1999). Az *autoritáriánus/tekintélyelvű (authoritarian)* szülő érzelmileg kevésbé involvált, inkább távolságtartó, szigorú, jellemző, hogy büntetéseket alkalmaz. Kommunikációjára a parancsok megfogalmazása jellemző. Hajlamos korlátozni a gyermek autonómiáját, és arra neveli, hogy a kapott feladatot kérdés nélkül végezze el, nem támogatja a vele szemben támasztott elvárások vitatását, azt

mindenképpen el kell fogadnia a tekintély megadásának okán. Az *permisszív/engedékeny* (*permissive*) szülő nagymértékű szabadságot biztosít gyermeke számára, ezt mind érzelmileg meleg, támogató, odafigyelő közeg megteremtésével, mind hideg, elhanyagoló hozzáállással párosíthatja. Ez a szülőtípus megtárgyalja gyermekével a család belső szabályrendszerét, a tőle elvártakat, elmagyarázza, miért előnyösek ezek, de végső soron a gyermek hozza meg saját szabályait. Arra tanítja gyermekét, hogy ne fogadja el feltétel nélkül a parancsokat. Jellemző, hogy a gyermek törekvéseit túlzottan is támogatja, így a gyermek nem tanulja meg kontrollálni impulzusait. Az *elhanyagoló* típus a permisszívhez hasonlóan nem gyakorol nagy kontrollt gyermeke felett, de hiányzik az érzelmi közelség is, elhanyagolja gyermeke igényeit, igyekszik minél kevesebb energiát fektetni gyermekébe. Ez a nevelési stílus a gyermek önbizalmára, önbecsülésére, kompetenciáira erős negatív hatást gyakorol, gátolja azok kialakulását, későbbi viselkedését is hasonlóan negatívan befolyásolja. Baumrind elméletét azért kritizálták, mert csak jól funkcionáló, átlagos amerikai középosztálybeli családokat vett figyelembe a kategóriák kialakításánál, de munkája nem veszített jelentőségéből, számos későbbi kutatás nyugszik az általa lefektetett alapokon.

3. Módszertan

A kutatási témám alapvetően a posztadoleszcens időszakban lévő fiatal felnőttek tanulmányaik által is elnyújtott felnőtté válásával foglalkozik. Alappopulációnak az egyetemista fiatalokat választottam, lévén, hogy ők többnyire egyértelműen benne vannak abban a moratóriumnak (Neulinger – Mitev 2017) is nevezett időszakban, amikor a felnőtté válás dimenzióinak betöltöttsége nagyon változó, ez természetesen nagyon változó családi működéseket is von maga után. A kutatásomban kvalitatív módszert alkalmaztam, félig strukturált interjúkat készítettem.

Az interjútervem kidolgozásában igyekeztem figyelembe venni, hogy korábban ezzel a témával foglalkozó kutatások milyen főbb témákat érintettek. Ehhez nem csupán a szakirodalmak feldolgozását végeztem el, hanem hazai és nemzetközi kvantitatív vizsgálatokhoz készült kérdőívek főbb dimenzióinak, témaköreinek a mélyebb vizsgálat érdekében interjúkérdéssé átalakított formáit használtam. Például a Parental Authority Questionnaire-t, (PAQ) (Buri 1991), vagy a hazai Integrációs és dezintegrációs folyamatok a mai magyar társadalomban c. kutatás (Kovács 2017) (KEP3 kérdőív) kapcsolatokra vonatkozó részéből kiemeltem a legközelebbi társakra vonatkozó kérdést, mert szerettem volna feltárni, hogy az alanyokban az együttéléssel összefüggésben mély és szoros családi kapcsolatok alakulnak-e ki. A World Values Survey-t (WVS) úgy vettem bele a kérdéssoromba, hogy az alapján alakítottam ki a

szülők politikai nézeteire vonatkozó kérdéseimet. Az interjútervemben felhasználtam továbbá Diana Baumrind (1966, 1971) szülőtipusainak összegző leírását is, hogy az alanyok kiválaszthassák a saját szüleikre legjobban illő és vonatkozó nevelési stílust, ezzel tovább mélyítve a gyerekkori és jelenlegi szülő-gyermek kapcsolatuk leírását. Eredményképpen a félig strukturált interjúkhoz optimalizált kérdéssoromban olyan dimenziók találhatók, mint (1) a gyerekkorra vonatkozó rész, melyben többek között a családra vonatkozó döntések meghozatalának módjára, konfliktusaira és ezek megoldására voltam kíváncsi. (2) A szülőkkel való kapcsolat dimenziójában annak jelenlegi állapotával foglalkoztam, erős hangsúlyt helyezve az érzelmi biztonság működésére és a konfliktusok, nehézségek miben létre. A szülő-gyermek kapcsolatot alapvetően 4 típusra bontottam a megkérdezett elégedettsége és a kapcsolatuk érzelmi közelsége alapján. Így a következő kategóriák születtek meg: pozitív-érzelemdús, pozitív-távolságtartó, negatív-érzelemdús, negatív-távolságtartó. Emellett használtam még Baumrind (Baumrind 1966, 1971, Smetana 1995, Sallay – Münnich 2002, Hegedűs-Kecskeméti 2023) szülői nevelési stílus kategóriáit is. A részletesség érdekében az autoritáriánus/tekintélyelvű (authoritarian), permisszív/engedékeny (permissive), irányító/megkívánó (authoritative) és az elhanyagoló típusokat használtam. A kapcsolatok hosszú távú változásai is szerepet kaptak. (3) Az együttéléssel foglalkozó dimenzióban a mindennapokra vonatkozó gyakorlati együttműködés minőségére vonatkozó kérdéseket tettem fel, ide kapcsolódott be (4) a szülők ideológiai nézeteivel foglalkozó kérdésblokk is, amelyben az alapvető politikai értékeik gyermekük által való koncepciójáról kaptam információkat. (5) A szülőkről való leválás vizsgálatához Vaskovics László (2000) jogi leválás, anyagi leválás, közös fedél alóli leválás, önálló döntéseket eredményező leválás és talán a leghangsúlyosabban a szubjektív leválás kategóriáit használtam. Helyet kapott ebben a dimenzióban továbbá a fiatal felnőttek legszorosabb kapcsolatainak feltárása is. Az elemzés szempontjából fontos megemlíteni, hogy az egyének kapcsolatrendszerét három részre bontottam, ezek a szűk család, tág család és a „külsősök”. Szerettem volna megfigyelni, hogy hogyan alakul a családtagok és a külsős személyek közti kapcsolatok száma, mi döntötte el, hogy egyik, vagy másik csoport kerüljön többségbe. A KEP3 Kérdőív egyik kérdését felhasználva én az alany 3 legszorosabb kapcsolatára voltam kíváncsi.

A kutatási kérdéseim a következők voltak:

K₁: Hogyan formálja a szülői nevelési stílus az egyetemisták és szüleik közötti konfliktusokat az együttélés során?

K₂: Milyen hatást gyakorol a fiatal felnőttek önállósodására, hogy szüleikkel egy háztartásban élnek?

K₃: Milyen kapcsolat van a szülők ideológiai nézetei és a nevelési stílusuk között?

K₄: Hogyan hat az együttélés a szülő-gyermek kapcsolatra a moratórium időszakában?

4. Mintavétel

A mintába kerülés feltétele volt, hogy az alany felsőoktatásban tanuljon, életkorban 18 és 25 év között legyen. Lakóhellyel kapcsolatban fontos volt, hogy olyanokat kérdezzek meg, akik vagy hetük egészét a szülői háznál töltik, vagy legalább heti két napra odautaznak, de részben már elköltöztek otthonról. Településsel vagy képzési szinttel kapcsolatos kikötésem nem volt. Az interjúalanyaimat hólabdás mintavételi technikával, szakértői mintavétel segítségével választottam ki. Az adatfelvételt egy átlagos hetük egészét otthon, a családjukkal töltő, illetve kollégiumban élő, de minden héten legalább két napra hazautazó alanyokkal végeztem. A kollégista alanyaim nagyrésze többet van otthon, mint heti két nap, a legtöbben legalább kettőt-hármat a családjuknál töltenek. Ahogyan az 1. táblázatban is látszik, 17 interjúból 11-en laknak a hét 7 napján a családjuknál otthon, 6-an pedig kollégiumban. Szándékomban állt bemutatni minkét csoportot azért, mert az egyetemista fiataloknál ez a két lakhatási forma akár a felnőtté válás és a közös fedél alól való elköltözés, mint leválási dimenzió (Vaskovics 2000) egy-egy állomását is jelentheti. A mintába kerültek fővárosi, megyeszékhelyen, más városokban és községekben élő fiatalok is. Az alanyaim között 11-en vannak nők és 6-an férfiak. A háztartás összetételét tekintve a legtöbben vagy csak a szüleikkel, vagy egy testvérükkel élnek együtt, de az alanyok több mint háromnegyedének van testvére. Ez azt jelenti, hogy a többségnél előfordul egy nagytestvér, aki már kijárta az előttük álló utat és elköltözött otthonról, valamilyen szinten levált a szüleiről.

1. táblázat: Interjúalanyok alapvető jellemzői

sor-szám	nem	élet-kor	lakóhely	együttélés formája	anya nevelési stílus	apa nevelési stílus
1.	nő	21	megye-székhely	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
2.	férfi	23	megye-székhely	otthon lakik	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	irányító /megkívánó (authoritative)
3.	nő	24	város	kollégista	irányító /megkívánó (authoritative)	elhanyagoló
4.	férfi	21	megye-székhely	otthon lakik	irányító	irányító /megkívánó (authoritative)

					/megkívánó (authoritative)	
5.	férfi	22	megye- székhely	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
6.	nő	21	megye- székhely	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
7.	férfi	24	város	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	nincs ilyen kapcsolata
8.	nő	21	község	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
9.	nő	21	város	otthon lakik	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)
10.	férfi	21	megye- székhely	kollégista	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
11.	nő	23	megye- székhely	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
12.	nő	20	megye- székhely	kollégista	irányító /megkívánó (authoritative)	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)
13.	férfi	23	megye- székhely	kollégista	elhanyagoló	nincs ilyen kapcsolata
14.	nő	21	megye- székhely	otthon lakik	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
15.	nő	21	város	otthon lakik	permisszív /engedékeny (permissive)	permisszív /engedékeny (permissive)
16.	nő	22	község	kollégista	irányító /megkívánó (authoritative)	nincs ilyen kapcsolata
17.	nő	21	község	kollégista	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)

Forrás: saját szerkesztés

5. A kutatás eredményei – A szüleikkel élő fiatal felnőtt egyetemisták...

A gyermekkorral kapcsolatos tapasztalatok

A gyermekkor általános értékelésével foglalkozó kérdésblokkban az interjúalanyok egy csoportja kifejezetten pozitívan nyilatkozott. Ebben a csoportban teljes elégedettséget fejeztek ki, gyakran előkerülő kifejezés volt, hogy mindenünk megvolt, mindent megadtak nekünk, és ezek különböző változatai.

„Hát nagyon szuper gyerekkorom volt, hát anyáék fiatalon házasodtak össze és hát kint éltünk, vagyis a városon kívül éltünk egy kicsit. [...] Hát mindenünk megvolt, anyukám minden este olvasott esti mesét. [...] Nagy udvarunk volt. Sokat játszott velük, volt egy kutyánk, akivel sokat

játszottunk. [...] De nagyon jó gyerekkorom volt, mindent megkaptam, amire szükségem volt és amit kellett.” (21 éves nő, 6. interjúalany)

„Hát szerintem így a gyerekkorom így idillinek mondható, hogy szerető családi közegben nőttem fel, nagyon sok időt töltöttem a nagyszüleimnél, apai ágon, és ők abszolút megadták nekem azt a szeretetet meg figyelmet, amit egy kisgyerek kívánhat, állandóan játszottak velem. Mindenféle, mindenféle kinti programot. Nagyon közel kerültem általuk az állatokhoz, meg a természethez, és ez így nagyon közel áll hozzám, meg kedves időszaka az életemnek. [...] És hátul van egy gyümölcsöskertünk és nekünk ott volt az ilyen kis fantáziavilágunk. Abban éltünk tündérekkel, sárkányokkal, meg mindenféle teremtménnyel, és arra emlékszek vissza a gyerekkoromból, hogy annyi, annyi történetet, lényt és karaktert kitaláltunk magunknak, ami ugye az egész, vagy az egész (község Békés vármegyében)-i határt így lefedte, hogy mi hol él és hol találjuk meg, meg hát amit így gyerekként bejártunk.” (21 éves nő, 8. interjúalany)

Akik negatív emlékeket is említettek, általában a szüleik valamilyen nagyobb negatív és meghatározó életeseményeit említették, amelyet nekik emberként és szülőként egyszerre kellett navigálniuk, a gyermekek pedig ezek lecsapódásait élték meg közvetetten:

„...talán az egyetlen, ami olyan volt, az az apukám meg anyukám válása, amikor különköltöztek, az egy kicsit olyan fura volt, meg hirtelen ért, engem legalábbis. Mert akkor még pici voltam. Nem nagyon értettem, hogy mi történik.” (24 éves férfi, 7. interjúalany)

Az interjúalanyaim egy csoportja az általános iskolájáról és a középiskolájáról is pozitívan nyilatkozik, de megfigyelhető, hogy a középiskolával kapcsolatosan sokkal több mindenre tudnak emlékezni, így sokkal több konkrétumot fogalmaznak meg és meghatározóbb időszaknak is titulálják. Akiknek az osztályukban kiközösítés nem volt, fontosnak érezték kiemelni, hogy nem bántották egymást a gyerekek.

„De nagyon szerettük az egészet, mert amíg alsósok voltunk, a tanítók nagyon odafigyeltek arra, hogy nekünk színes legyen az iskolai élet, voltak sportnapok, meg különböző rendezvények a suliban, meg amit mi nagyon szerettünk, az az erdei iskola volt minden év végén, amikor elmentünk (Békés vármegye egyik városának üdülőtérületé)-re, ott volt egy ilyen kis nem tudom, nyaralóhely medencével meg faházzal, meg mindennel és mindig, minden évben valamilyen

tematikát kitaláltak ennek az egész rendezvénynek. És volt, hogy kalózok voltunk, volt, hogy lovagok, meg egyiptomi hősök, meg ilyesmi és azt nagyon szerettük.” (21 éves nő, 8. interjúalany)

„Meg nem is az a rivalizálásosdi volt, hanem tényleg odafigyeltünk egymásra, az jobb volt sokkal. Meg ott direkt ilyen humán jellegű osztályba jártam, szó szerint humán jellegűnek volt kiírva a képzés, és mindenki szeretett olvasni. Mindenkit ugyanaz érdekelt, mint engem körülbelül, úgyhogy ott nagyon megtaláltam a helyem.” (21 éves nő a középiskolájáról, 9. interjúalany)

Akik negatívan emlékeznek vissza, azok egy-két kivétellel intenzív negatív élményekről számolnak be. Szó esett az iskolába járó gyermekek közti bántalmazásról, aminek kifejezetten súlyos következményei voltak. Megjelent az a probléma is, hogy a gyermeknek nem a megfelelő iskolát választották, említettek kritikákat az iskola versenyorientáltságára és az intézmény pedagógiai megközelítésére vonatkozóan is. Az osztályközösség nem létevel kapcsolatban is kiemelték problémákat a COVID-19 járvány időszakára vonatkozóan, arra a 2 évre, amit emiatt hiánynak éltek meg a közösség összerázódása szempontjából.

„...ott mindenki nagyon bántott mindenkit. Volt olyan, aki öngyilkos lett, volt, aki tépte a haját, úgyhogy én ott oda nem jártam be.” (24 éves férfi a középiskolájáról, 7. interjúalany)

„Elvileg egy ilyen átlagos általános iskola, de nekem nem tetszett ez a nagyon ilyen versenyorientált nem is tudom, gondolkodásmód, ami ott működött, hogy tényleg mindig versenyekre, meg mindig ilyen a maximálisat érzük el, és nekem az nem volt jó az a nyolc év.” (21 éves nő az általános iskolájáról, 1. interjúalany)

„Az általános iskolát én nem szerettem. Kifejezetten nem. Nem feküdt annyira nekem az oktatási rendszer, amiben tanultam, inkább a Waldorf feküdt volna az én habitusomnak. Így hát kicsit eleven gyerek voltam, meg gyorsan megtanultam olvasni, és aztán így sokkal szívesebben lógtam ki az óráról, hogy olvashassak, mint hogy bent ültem.” (22 éves férfi, 5. interjúalany)

Szülői elvárások

Az egyik kérdésem az alanyaik irányában támasztott szülői elvárásokra vonatkozott. Gyakran előforduló jelenség volt a tanulás mint legfontosabb elvárás. Volt, akit kifejezetten maximalizmusra neveltek, volt, akinek csak annyi volt megszabva, hogy teljesítsen jól a képességeihez mérten. Olyan is előfordult, akit a perfekcionizmusáról igyekeztek lenevelni a szülei, ez nem mindenhol ment konfliktusmentesen. Emellett megjelent még a házimunkába való bedolgozás, és a szociális helyzetekben való megfelelő viselkedés is. Az alanyok által említett elvárásokból készítettem egy szófelhőt, minél gyakrabban említették a kulcsszavakat, annál nagyobbak a képen.

1. ábra: Szülői elvárások szófelhője

Forrás: saját szerkesztés

„Mindig ezt szajkózza, és azóta is, hogy próbáljam meg kihozni magamból a maximumot. De ne akarjak túlmenni rajta, hanem értelmes keretek között, magamból, és nem az, hogy mi másoknak a maximum. [...] De hogy ne csináljam túl, szóval ne erőltessem túl magam. Szóval csak a saját elvárásaim nagyon nagyok felém, de az anyukám soha nem. Ő bármi van, ő mindig mindenhogy büszke rám, őt nem érdekli, ő mindig azt mondja, hogy igen, de te megtettél mindent, amit tudtál, még ha rosszul sikerült is...” (22 éves nő, 16. interjúalany)

Szeretném kiemelni, hogy ez az interjúalanyaik gyerekkorán túl a jelenre is kiterjedő témakör volt, amelyben azt szerettem volna felderíteni, milyen változáson megy keresztül a vállalt munkamennyiség. Gyerekkortól kezdve kisebb feladatokban többen is vállaltak segítséget az interjúalanyaik. Ilyenek voltak például a porszívózás, mosogatás, rendrakás, portörlet, állatok etetése, majd később megjelent -bár van, akinél már korábban is jelen volt- a főzésbe való bekapcsolódás, saját szoba takarítása, felmosás, gyomlálás, szüretelés, attól függően, milyen helyen laknak az alanyok. Az interjúkból kiderült, hogy akik olyan házban laknak, amelyhez

nagy telek tartozik, családi közösségben végeznek valamilyen termelési tevékenységet. Volt szó többek között paprikáról, babról, barackról és disznóvágásról is. Ahogy a megkérdezettek elérték a középiskolás éveiket, egyre inkább elkezdték kivenni a részüket a házimunkából, de így is volt egy csoport, akinek semmilyen feladatot nem osztottak.

„De gyerekként mondjuk azt, hogy még buli is volt. Tényleg, segíteni port törölgetni, egyebek, emlékszem, megvolt ennek kvázi a feeling-je, de aztán kamasz koromban ellustultam, és akkor már kevésbé. [...] De gyerekként ez nem volt olyan, hogy elvárás...” (21 éves nő, 14. interjúalany)

„Nem kellett soha, szóval hogy otthon soha nem volt elvárás, hogy például mosogassak, vagy takarítsak, vagy mossak, és a többi, az egyetlen feladat, ami viszont be kellett segítenem, az a macskát, a macskának az etetése, mert az én csinálom.” (23 éves férfi, 13. interjúalany)

Amit ezeknél a kérdéseknél a feladatvégzés gyakoriságán túl vizsgálni szerettem volna, az az, hogy mennyire volt lehetősége a gyermeknek beleszólni az elvárásokba, amelyeket felé támasztottak, mennyire vette fontolóra a szülő az ő nézőpontját is. Szerettem volna megfigyelni, hogy a szülők mennyire beszéltek meg az elvárásokat gyermekükkel, mennyire magyarázták el a feladatokat, mennyire volt gyakori, hogy gyermekként feltétel nélkül szót kellett fogadniuk a szülőnek.

„...ez úgy működött, hogy anya például azt mondta nekem, hogy ha segítek neki porszívózni, akkor nem tudom, el tudunk menni fagyizni, vagy el tudunk menni biciklizni, vagy más, el tudunk menni a strandra. Mert hogy akkor az a feladata már neki nem lesz, és akkor felszabadul az idő, tehát, hogy nagyjából én így lettem nevelve, hogy így volt ez megbeszélve, hogy ha ez megvan, meglesz, akkor holnap lehet pihenni.” (21 éves férfi, 4. interjúalany)

Az interjúalanyaim egy része nem említett olyat, hogy gyermekkorában feltétel nélkül szót kellett volna fogadnia, de volt egy csoport, akik több ilyen alkalomra vissza tudtak emlékezni, a többiek között gyakori volt, hogy külön kiemelték a szüleik rugalmasságát.

„...nagyon sok mindennel kapcsolatban az van, amit mondjuk anya mond, hogy majd rájössz.”
(22 éves nő, 16. interjúalany)

„Egyébként ilyen szempontból nagyon rugalmasak voltak, mindig elvárták, hogy elmondjam, hogy hova megyek, meg hogy kivel. Meg hogy meddig maradok, de hogy egyébként nem szóltak bele...” (21 éves nő, 15. interjúalany)

Gyermekkorban tapasztalt feszültségek a családon belül

Kíváncsi voltam arra, hogy a felmerülő problémák témája hogyan alakult, ezeket a kvázi-konfliktusokat hogyan oldották meg, milyen kommunikációs stratégiák övezték a nézeteltéréseiket. Nagyon széles skáláját figyelhettem meg a családi működéseknek, volt, ahol kifejezetten tudatosan és részletesen megtárgyaltak mindent, nem csak a konfliktusokat, de az elvárásokat és ezek okait is, de volt, ahol a teljes eltávolodás volt gyakori, kiabálás és esetleg még drasztikusabb cselekedetek is. A leggyakoribb konfliktusforrás, ahogyan azt a gyerekkorban tapasztalt elvárásokból fakadóan várni is lehetett, a tanulás volt.

„Általában az, hogy Zsolti, ez a dolgozat, miért nem tanultál többet? Igen, nem, hogy... Voltak olyanok, amikor az ember szorgalma megcsökkent. És akkor nem úgy teljesített az ember az iskolában, ahogy elvárták, általában ekörül mentek ezek a viták, vagy hát ilyen konfliktusok, vagy nem is tudom.” (22 éves férfi, 5. interjúalany)

Egy-egy esetben nagyon specifikus problémákat írtak le, volt, akinek a helyesírással kapcsolatosan voltak nagyobb összetűzései a szüleivel, ezt is egyértelműen hozzá lehet kötni a szülői elvárásokból fakadó problémák köréhez.

„Hát általános iskolában, ami eszembe jut az az, hogy ami anyámnak ilyen fixációja volt sokáig, az a helyesírás, de nem írtam kifejezetten rosszul, csak hogy ő nagyon, ő neki valamiért hiperfixációja az, hogy lenézi az embereket, akik nem tudnak helyesen.” (23 éves férfi, 13. interjúalany)

Azok az interjúalanyok, akik beszámoltak sporttal kapcsolatos feszültségekről gyerekkorukban, azoknak az ilyen témájú konfliktusaik szorosan kötődni látszódtak a szülők irányából támasztott elvárásokhoz.

„Hát lovaglással kapcsolatban, ott egyébként lehet, megbeszélhettem volna velük ezt, hogy ezt én tényleg nem akarom, csak nagyon sokszor úgy féltem... [...] főleg egyébként anyukámmal

vitattam meg ezt, mert ugye apukám volt a főkolompos... [...] Mert általában, ha mondjuk apukámnak mondtam, nem tudom, hogy hányszor eshetett szóba, de szerintem általában a végén veszekedés lett belőle. És általában, amikor anyukámhoz fordultam, ott is ez volt az egyik ok, hogy de hát olyan szépen megy, olyan jól megy, szóval nem az volt, hogy jaj, megértem, kislányom, hogy miért érzel így, hanem azért próbálták háritani a dolgokat...” (20 éves nő, 12. interjúalany)

Megjelent a házimunkába való bevonódás mint probléma, nem mindenki veszi ki ugyanis a részét a közös élettér fenntartásából, sőt, volt, ahol kifejezetten egy-egy személy rendetlensége okozott feszült hangulatot.

„Otthon meg abból volt konfliktus, hogy nem egy a munkamorál anyával, vagy a munkatempónk és amit én nem tartottam olyan fontosnak és mondjuk így másik nap akartam megcsinálni, ő azt fontosabbnak tartotta és azt akarta, hogy abban a pillanatban legyen kész, és ebből voltak konfliktusok, hogy nem feltétlenül a mindent ugyanúgy, aztán én meg rájöttem, hogy könnyebb a dolgom akkor, hogyha azonnal megcsinálom, utána békén vagyok hagyva...” (21 éves nő, 8. interjúalany)

„És még most is vannak vele problémák, hogy abszolút nem egyenlő mértékben oszlik meg így négyünk között a munka. És nem mindenki veszi ugyanolyan komolyan, ha lehet panaszkodni, azt mondhatnám, hogy ketten csinálunk anyukámmal mindent szinte, házi dolgot...” (20 éves nő, 9. interjúalany)

A gyermekek visszahúzódóbb stílusát problémaként érzékelték, szüleik ugyanis nem támogatták őket abban, hogy komfortzónájukon és biztonságérzetükön belül maradhassanak. Míg ez bizonyos helyzetekben a szülő saját értékrendjének vagy aggodalmának a megnyilvánulása, olyan esetet is megfigyelhettem, ahol a gyermek szociális életének alakítása nem lett volna a szülő számára fontos, szeretett volna ebben szabadságot biztosítani gyermekének, de külső nyomásra (más családtagok és ismerősök irányából) ő is nyomást helyezett gyermekére a társas kapcsolatok további kiépítésének igényével.

„Ja hát még ami konfliktust okozott, hogy mindig visszahúzódó voltam, meg félénkebb és ők meg... most nem annyira társaságkedvelők már, de hogy mikor kicsik voltak, akkor nagyon,

ugye utcagyerekekkel játszottak meg összejártak barátokkal és abból, hogy próbáltak ráterelni erre az útra, nekem meg nagyon nem volt komfortos, hogy nyomuljak másoknál.” (20 éves nő, 9. interjúalany)

„Az udvaron, az utcán a többi gyerekkel (játszott a többi vele egykorú családtagja), satöbbi és tesóm se volt ilyen, meg én se, de már így hamar látták, hogy mi inkább ez az elvagyunk magunknak és így elvárásnak az az volt inkább, hogy miért nem beszélsz többet, miért nem vagy többet a gyerekekkel, miért nem mész ki? Miért nem biciklizel, meg ilyesmi? Mondjuk az én családom úgy ezeket nem várta el, mert tisztában volt vele, hogy engem ezek nem érdekelnek. De így a többi rokon miatt így őket, de most szüleimet basztatták...” (24 éves nő, 3. interjúalany)

Megjelent a tág családdal való nagy véleménykülönbségekből fakadó probléma is, mint gyerekkorban tapasztalt nehézség. Ezekben az esetekben a gyermek olyan konfliktus megelőjévé vált, amelyet egyébként a család felnőtt tagjai folytattak egymással, azzal együtt, hogy ezek nem a gyermek felelősségei, van olyan eset, amikor mégis bevonódnak a veszekedésekbe.

„Szerintem a legtöbb konfliktus, ami nálunk volt, hát a családnak az egyik, részéről elég (nehéz) kapcsolatot ápolunk a nagyszülőkkel, és hát az abból fakadó problémák, meg hogy hát azért az felbolygatta a mi ilyen családi életünket, hogy ott mindig volt valami és én mindig, tehát hogy én nem bírom a veszekedést...” (-21 éves nő, 1. interjúalany)

A pénzügyi nehézségek családi kapcsolatokat is megnehezítő hatását bizonyítva megjelentek a nélkülözésekből vagy szűk anyagi keretek nem ideális kihasználásából fakadó problémák is.

„Ugye nekünk volt egy házunk, amikor én megszülettem, viszont akkor olyan 2008 környékén ugye voltak ezek a nagy devizaválságok, és anyáék is belekerültek, és akkor nem tudták fizetni a hitelt, akkor azt a házunkat elvesztettük, és ezt ugye el kellett adnunk, ugye, és utána körülbelül ott romolt meg édesanyáméknak a kapcsolata, és akkor onnantól kezdve albérletekben laktunk, aztán édesanyámék, a legjobb belátásuk szerint szerintem, elváltak, és hát nem volt könnyű, nyilván azelőtt sem volt nagyon jó a pénzügyi állapotunk, azután meg pláne, szóval elég sokszor az határozza meg az gyerekkori emlékeimet, hogy éppen nem volt miből kaját venni, meg mindennap, izé, vajas, porcukros kenyeret ettem...” (-22 éves nő, 16. interjúalany)

Problémaként jelentkezett helyenként a szülők szenvedélybetegsége is. Ennek a családra gyakorolt negatív hatásai – a pénzügyi helyzet nehezítése, kapcsolatok lazulása, konfliktusok megszorodása és ellenérzések kialakulása mellett – szinte beláthatatlanok.

„Mivel így a családok közül is mi voltunk a legszegényebbek meg így, hogy anyu beteg volt kétszer is, nem is tudott dolgozni, és így attól nagyon elestünk, ha meg utána visszamehetett dolgozni, akkor csak 4 órában lehetett. Meg akkor még a rokkantnyugdíjas izét is kellett intézni, és így az a rész, az anyagi rész az kiesett, apum meg hiába dolgozott, akkor még így nem, hát így szakmunkásként dolgozott, még nem lépkedett fel így a ranglétrán, úgyhogy akörül nagyon sok veszekedés volt, hogy mit lehet venni, mit nem lehet venni. [...] Illetve a másik probléma, ami konfliktus volt régen és most is, de mos tmár összevissza, az az alkohol, mert apumnak, ő nagyon nagy problémája van az alkohollal és kiskoromban ez ilyen vízvázasztó volt, szóval így majdnem szétmentek emiatt. Aztán megjavult minden. De ezek az időszakok ugye nem tartanak sokáig, így nem tudom, 1-2 hónapig. Nem iszik, aztán megint iszik és most is ez a probléma, csak most már hozzá társult a szerencsejáték is, szóval így ja, inkább az a konfliktus, hogy a prioritás az nem ugyanaz. Meg anyum, vagyis hogy én így a konfliktusban annyira nem vagyok benne, inkább az elszenvedője vagyok. Meg ez is, hogy én egyetemre járok, viszont pénzügyileg még ha meg is tehetnék, így, hogy apumnál van a pénznek a nagyobb összege, így a nem tudom, 70%-a, így, hogy nem akar engem támogatni, így nem is lehet megkérni, hogy amit ő erre, az ilyen személyes célokra, annak legalább a felét nekem adja, vagy ilyesmi, hogy engem támogasson.” (24 éves nő, 3. interjúalany)

Volt, akinek az étkezéssel kapcsolatos félelmei, szorongásai és a családi konfliktuskezelési technikák miatt fakadtak a legnagyobb konfliktusai.

„Aztán még mindig általános iskolás koromban egy abból fakadt konfliktus, hogy nem akartam enni, ami elég problémás, ott igazából az volt az alapja, hogy a félrenyeltem meg szalonnát és utána meg féltem nyelni, hogy nehogy megfulladjak. Az volt nagyon sokáig durvább konfliktus. [...] az evés, az meg úgy oldott meg, hogy elvittek sétálni és egy ilyen két utca után nem bírtam sétálni, mert annyira gyenge voltam és mondták, hogy ne, menjünk még és addig sétáltunk, míg körülbelül nem könyörögtem, hogy menjünk haza, mert én nem bírom és akkor megijedtem, hogy ilyen gyenge vagyok és körülbelül ez volt a megoldás. De így nem beszéltük meg annyira konkrétan sose, próbálták rám nyomni, hogy miért nincs igazam.” (20 éves nő, 9. interjúalany)

Ahogy már korábban is felvezettem, volt olyan család, ahol a szülő maximalizmusa okozott problémákat, de volt, ahol inkább az interjúalany perfekcionizmusa ütközött ki ilyen módon. Az utóbbi esetben leírták, hogy azért konfrontálódtak, mert ők a saját elvárásaikhoz való ragaszkodásukat saját bevallásuk szerint egészségtelen mértékben tartották fent és a szüleik erről lebeszélni próbálták őket.

„Igen, tehát anyukám mondta mindig, nagyon sokszor, hogy ne legyek ennyire szigorú magammal, és hogyha valami nem úgy sikerül, nincsen semmi probléma. De nyilván én valahogy mindig azt éreztem, hogy az egész világnak meg kell felelnem, meg magamnak is, és emiatt sokszor hoztam magamat olyan helyzetbe, ami nem sült el jól. [...] És akkor nyilván anyukám meg, volt olyan, hogy egy kicsikét megharagudott rám, vagy ilyesmi, vagy így felhúzta magát. Amikor már így azt érezte, hogy már ez így egy kicsit túlzás, és akkor így lerendezte így kerek pereg, hogy mostmár ezt fejezzem be. Tehát ez így már most nem lesz jó.” (21 éves nő, 17. interjúalany)

2. táblázat: gyerekkorban tapasztalt konfliktusok, megoldási eszközeik és a szülők nevelési stílusa

sor-szám	feszültség témája	kategóriák	konfliktuskezelés eszközei	anya nevelési stílus	apa nevelési stílus
1.	tág családdal való konfliktus	szülők életeseményeinek megélése	konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
2.	tanulás, házimunka, gyermek alkoholfogyasztása	szülői elvárások, gyakorlati probléma, szülői gondoskodásból fakadó	konfliktusokat eszkaláló	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	irányító /megkívánó (authoritative)
3.	pénzügyi nehézségek, szülő alkoholfogyasztása	szülők életeseményeinek megélése, szenvedélybetegség	konfliktusmegoldó, konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	elhanyagoló
4.				irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
5.	tanulás, visszabeszélés	szülői elvárások	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
6.	tanulás	szülői elvárások	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
7.	tanulás, szülők válása	szülői elvárások, szülők életeseményeinek megélése	konfliktusokat eszkaláló	irányító /megkívánó (authoritative)	
8.				irányító	permisszív

				/megkívánó (authoritative)	/engedékeny (permissive)
9.	a gyermek visszahúzó stílusa	szülői gondoskodásból fakadó	konfliktusokat eszkaláló	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)
10.	rendetlenség, kutya ellátása	szülői elvárások, gyakorlati probléma	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
11.	tanulás	szülői elvárások	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
12.				irányító /megkívánó (authoritative)	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)
13.	helyesírás, foci, számítógépezés	szülői elvárások, szülői gondoskodásból fakadó	konfliktuskerülő	elhanyagoló	
14.	a gyermek nehezen tudott elaludni, a szülők pedig türelmetlenek voltak vele szemben	gyakorlati probléma	konfliktusmegoldó, konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
15.	apró gyakorlati problémák	gyakorlati probléma	konfliktusmegoldó	permisszív /engedékeny (permissive)	permisszív /engedékeny (permissive)
16.	a gyermek nem hallgatott édesanyjára	szülői elvárások	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	
17.				irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)

Forrás: saját szerkesztés

A 2. táblázatból látható, hogy az elhanyagoló szülőkre minden esetben jellemző volt a konfliktuskerülés. A konfliktusokat eszkaláló szülők között találhatunk tekintélyelvű és irányító szülőket is. A konfliktuskerülő és konfliktusmegoldó típusokban mindenféle szülői nevelési stílusú szülőket találhatunk.

Az interjúalanyok konfliktusait többféle jelenségek kísérték. Többek a részletes megbeszélést emelték ki, de voltak olyan esetek, ahol drasztikusabb módszerekhez fordultak, kiabáláson túl akár fizikai erőszakig és más szélsőséges formákig is fajultak ezek a konfliktusok. A szülők konfliktuskezelési eszközei alapján három típust alkottam, az első, *konfliktusmegoldó* csoportba olyanokat soroltam, akik gyerekkorukban megbeszélték a felmerülő problémákat, amikor indokolt volt, a szülő és a gyermek is bocsánatot kért a másiktól. Ilyenkor a konfliktus tartós megoldásra talál.

„Nálunk ezek általában mindig úgy végződtek, hogy akkor, hogy az ember megígérte, hogy akkor jobban fogja csinálni, belerak egy plusz időt. Vagy legközelebb nem szájál vissza a

tanárnak. És igen. De kábé így oldottuk meg, nálunk nem volt jellemző amúgy tehát mondjuk, hogy a büntetés vagy mondjuk szobafogság vagy ilyenek.” (22 éves férfi, 5. interjúalany)

A második, *konfliktuskerülő* csoportba azok tartoznak, akik között a konfliktusok inkább elfojtódnak és rövidebb-hosszabb ideig mérgezik a családi élet hangulatát. Ezek a konfliktusok gyakran visszatérnek, nem oldódnak meg hosszútávon.

„Hát az túlzás, hogy megbeszéltük, általában nem szoktunk dolgokat megbeszélni így, mert anyám ideges lesz, ha beszélni kell róla. Azt mondja, hogy hagyjál már, hagyjál már békén, ja, de utána megnyugszik, azt magától resolve-álódnak ezek a dolgok.” (23 férfi, 13. interjúalany)

A harmadik, *konfliktusokat eszkaláló* csoport olyanokból áll, akiknek a családjában a konfliktusok megoldódás helyett elfajultak, ezekben az esetekben fizikai erőszakhoz folyamodtak a szülők, akár elküldték a gyermeküket otthonról. Ebben az esetben a konfliktusok határozottan nem oldódnak meg, inkább további ellenérzéseket szülnek és hosszú ideig elhúzódnak.

„Volt néha olyan is, hogy mivel szüleim külön éltek ezért anyukám azt mondta, hogy ha úgy gondolom, hogy itt olyan szörnyű, akkor költözzek át egy időre apukámhoz [...] kaptunk pofonokat, de mondjuk akkor oka volt rá, és emlékszem hogy gyerekkoromban, amikor valami miatt kaptam, akkor utána, még ilyen néhány éves lehettem, tehát ilyen 5-7 és akkor leültem, hogy miért kaptam és akkor anyukám, mert hogy nem így kellett volna, és akkor mondtam, hogy miért nem, miért nem szólt rám?” (24 éves férfi, 7. interjúalany)

Szülő-gyermek kapcsolat, a szülői nevelési stílus percepciói fiatal felnőtt korban az együttélés mindennapjai alapján

Négy kategóriát alkottam, hogy csoportosítani tudjam az interjúalanyok kapcsolatait a szüleikkel. Ezek a következők: pozitív-érzelemdús, pozitív-távolságtartó, negatív-érzelemdús, negatív-távolságtartó. Az anya és az apa besorolása között nagy különbségek figyelhetők meg. Az anyjukkal való kapcsolat gyakrabban volt pozitív és érzelemdús, az alany és az édesanyja szoros és érzelmileg is közeli kapcsolatot ápolnak, közös hobbiik vannak és megértik egymást. Ebben a csoportban találhatók azok a kapcsolatok, ahol a megkérdezett úgy

nyilatkozott, hogy technikai és érzelmi nehézséggel kapcsolatban is fordulna az anyjához támogatásért, segítségért.

„Középsulis korom óta így nagyon jóba vagyunk, meg nem mondanám, hogy most izé, legjobb barátok vagy ilyesmi, de tényleg az van, hogy minden hülyeségről beszélhetünk, meg ő is minden hülyeséget elmond nekem, szóval képesek vagyunk így órákig beszélni, mindenről meg tényleg nincs az, hogy nem mondhatnék el neki valamit.” (24 éves nő, 3. interjúalany)

Előfordult olyan, akinek az édesanyjával való kapcsolatát negatívra értékeltem, így a negatív, érzelemdús kategóriába soroltam. Ennek az oka, hogy nagyon konfliktusos az együttélésük és a kapcsolatuk is önmagában.

„Nekem szerintem édesapámmal nagyon jó a kapcsolatunk, hát anyukámmal sokat veszekedünk, vele annyira nem, vele nem hiszem, hogy jó annyira. Elég erős természet, szóval nehezen lehet elviselni.” (22 éves férfi, 2. interjúalany)

Megfigyelhető továbbá, hogy az apával való kapcsolatokról sokkal kevésbé mondható el az érzelmi közelség. Akiket a pozitív kategóriákba soroltam, azok között is nagyon kevesen vannak, akik megosztanák édesapjukkal vagy nevelőapjukkal a problémáikat, hobbijaikat. Sokan ki is emelték, hogy kevésbé szoros a kapcsolatuk az apjukkal, kevésbé tudnak komoly dolgokról beszélgetni. Az ide sorolt kapcsolatok között olyan is van, amelyik nő és édesapja, de olyan is, ami férfi és édesapja között áll fent. Úgy tűnik, hogy az interjúalanyok neme és az apával való kapcsolat között nincs szorosabb összeköttetés, mindenki nagyon hasonlóan éli meg. Több alkalommal említést tettek arról, hogy az apjuk gyermekkorukban annyira sokat dolgozott, hogy kevesebbet találkoztak vele, mint az anyjával, emiatt is lehet, hogy kevésbé állnak közel egymáshoz.

„. Érdekes egyébként, mert ezt a humán beállítottságot valszeg apától örököltem inkább, mert anya mondom, matek-kémia szakos tanárként kellően messze eszem tőle, viszont mondjuk ilyen dolgokban, hogy színház meg olvasás, könyvek, meg ilyenek, hasonló az ízlésünk. Tehát ilyeneket jobban meg tudok vele vitatni, vagy mondjuk nyilván az ilyen érzelmesebb dolgokat, meg ilyeneket. Apa meg, hogy is mondjam, vele más a kapcsolatunk, egyrészt nyilván azért is, mert férfi, meg ő inkább a családnak a mókamestere, tehát hogy... ami egyébként idegesítő is tud lenni, ezt most már megtanultam kezelni... [...] Apával az a helyzet, hogy neki nagyon

sokáig olyan volt a munkabeosztása is, hogy nem találkoztunk nagyon sokat, mert éjszakára járt dolgozni, ebből kifolyólag nappal aludt és akkor ugye például vele nem tudtunk olyan sokat, vagy úgy beszélgetni. Ezt mondjuk érzem, vagy hogy is mondjam, kicsit bánom, hogy vele talán ezáltal kevesebbet, vagy kevesebb dologról tudtunk beszélgetni. Ezeket úgy érzem, pótolni kellene.” (21 éves nő, 14. interjúalany)

A közös hobbik között a kirándulást, olvasást, televíziózást említették meg, a házimunka közös végzése, de még a felújítás is megjelent a válaszok között. Közös sportolásról, beszélgetésről, társasjátékozásról is tettek említést.

A szülőkkel való kapcsolatok mélyebb megismerése érdekében felolvastam Hegedüs-Kecskeméti Fanni 2023-as szülőtípusokkal foglalkozó tanulmányából egy kiegészített részletet, majd megkértem az alanyaimat, hogy próbálják meg besorolni a szüleiket külön-külön az elmondott kategóriákba. Diana Baumrind (1966, 1971) szülői nevelési stílus kategóriáit használtam: az autoritáriánus/tekintélyelvű (authoritarian), az elhanyagoló, a permisszív/engedékeny, és az irányító/megkívánó (authoritative). Az interjúk kódolásánál az elmondottak alapján saját értékelésem szerint is besoroltam a szülőket ezekbe a csoportokba, figyelembe vettem, hogy az alanyok mennyire osztanak meg személyes jellegű dolgokat a szüleikkel, mennyire figyelhető meg köztük az érzelmi biztonság érzése és hogy hogyan igazgatja a szülő gyermeke életét, a felette való kontrollt milyen módon és mértékben gyakorolja. Egy rendkívül prominens jelenséget szeretnék bemutatni: az olyan interjúkban, ahol az alany problémákat osztott meg a szülővel való kapcsolatáról, a szülőtípusok besorolásánál mégis nagyon pozitívan nyilatkozott. Megfigyelhető, hogy ilyenkor olyan konfliktusokat is magára vállalt, saját hibájának tekintett, amelyekért a felelősséget egyébként fiatal korából fakadóan nem vállalhatná. Ekkor egymásba ütköző dolgokat is elmondtak egymás után, ami belső konfliktusra vezethető vissza, nem szeretnék rossz színben feltűntetni szüleiket, még akkor sem, ha egyébként tudják, hogy a köztük lévő kommunikáció nem megfelelő, és a szülőnek mint felelős személynek máshogy kellett volna fellépnie. Itt vissza szeretnék utalni arra az interjúrészletre, amikor az egyik interjúalanyom az anyja irányából elszenvedett fizikai erőszakot ítélte saját hibájának.

„Hármas (permisszív/engedékeny szülő) és a négyes (irányító/megkívánó szülő) között vacillálok, de szerintem inkább a hármas felé húz egy kicsit. A kommunikáció nálunk így szüleimmel néha, mostanában főleg már, hogy idősebb vagyok, tiszta, így családon belül

abszolút nem, és sokszor olyan konfliktusok vannak, ami anyukámnak egy tök eldugott érzéséből fakad, ami apukám ellen irányul, de rajtunk csattan, és a kommunikáció családon belül nem jó. [...] ...mondom, hogy én nekem nem nincs kedvem, vagy tanulni akarok, vagy valami, akkor attól függ, hogy mivel indoklom, mert azt mondom hogy tanulnom kell, akkor akkor is meg kell csinálnom mert igazából ez annyira nem élvez prioritást...” (21 éves nő a szülőtypusokról és arról, hogy mi történik, ha egy ház körüli feladatot nem tud azonnal elvégezni, 9. interjúalany)

„ritkán kaptunk pofonokat, de mondjuk akkor oka volt rá, és emlékszem így gyerekkoromban, amikor valami miatt kaptam, akkor utána, még ilyen néhány éves lehettem, tehát ilyen 5-7 és akkor leültem, hogy miért kaptam és akkor anyukám, mert hogy nem így kellett volna, és akkor mondtam, hogy miért nem, miért nem szólt rám? [...] meg anyukám, hát nem volt semmi olyan, ami miatt úgy érezném, hogy benne nem kéne (bízni). Tehát ő mindig elmondta, hogy benne, bármit, mármint hogy nem volt olyan, hogy valamiért kinevetett volna. Szerintem szorosabb kapcsolatunk talán, szóval azt merném mondani szorosabb, mint a korosztályomban az átlag.” (24 éves férfi, 7. interjúalany)

Ezekkel együtt a legtöbben azt mondták, elégedettek a szüleikkel való kapcsolatukkal, akiknek esetleg voltak is efelől bizonytalanságaik, azok is inkább írták le vegyesnek a kapcsolataikat, mint hogy negatívnak titulálják őket. Amikor viszont kevésbé direkt módon kérdeztem a kapcsolatukra, csak a kontroll dimenzióval vagy az érzelmi közelséggel foglalkozva, mégis említettek súlyosabb problémákat is. Ilyen helyzetben az alanyok sokkal szabadabban és bátrabban beszéltek a tapasztalt nehézségekről. Ezek miatt a következő kérdésblokk a problémák feltárását célozta meg, az alanyok arra válaszoltak, min változtatnának magukban, a szüleikben vagy a körülményekben ahhoz, hogy teljesen ideális legyen a kapcsolatuk. Ezt a kérdést később még egyszer, de már kifejezetten az együttéléssel kapcsolatosan is feltettem. Többen, akik magukban is változtatnának valamit, azt emelték ki, hogy nem elég magabiztosak, szeretnék, ha szabadabban tudnának kommunikálni szüleikkel, megosztani olyan dolgokat, amiket addig esetleg nem volt bátorságuk. A másik része ennek a csoportnak pedig az ellenkezőjéről szólt, szeretné, ha ő maga elfogadóbb és nyitottabb tudna lenni a családtagjai felé.

„Igen, ezt mondanám, hogy volt pár olyan téma, amivel így, amiről így nem úgy mertem egyébként előállni így szüleimnek, és hogy, és egyébként teljes mértékben rajtam múltott. Szóval,

szóval ezt sajnálom, hogy nem kezdtem el hamarabb, de ennyi talán.” (22 éves férfi, 10. interjúalany)

„Magamban egyrészt, hogy egy kicsit jobban elfogadó legyek, vagy hogy mondjam. A szülők irányába, másrészt mondjuk a húgom irányába, mert mondom, hogy vele nagyon eltérő a személyiségünk és néha nem tudom megérteni, hogy ő hogy gondolkozik, vagy hogy mit miért csinál, vagy éppen nem csinál,” (21 éves nő, 14. interjúalany)

A konfliktusok az interjúk alapján meglehetősen zavarják a fiatal felnőtteket, mert a szüleikkel kapcsolatosan egy csoport a veszekedések számát és a szülők impulzivitását, hirtelenharagúságát említette. Emellett súlyosabb problémák is megjelentek, mint a szülő alkohol- és szerencsejáték függősége, mentális problémái.

„Szerintem, amik most vannak velem problémák, így a szüleim kapcsolatával nézve az megoldódna, hogyha apum változna. Szóval tényleg ez a full letenné az alkoholt meg a szerencsejátékot. Még akkor se lenne ilyen százszázalékos, mert szerintem őt ahogy nevelték kiskorában, az nagyon rárakta a bélyeget, és szerintem nem lehet annyi év nevelését megoldani, de esetleg, ha pszichológushoz járna vagy ilyesmi. Akkor lehet, hogy megoldódna.” (24 éves nő, 3. interjúalany)

Beszéltek arról, hogy a szüleikkel való kapcsolat egyre pozitívabb, ahogy egyre felnőttebbek, egyre több mindent tudnak megbeszélni, több mindenbe vonják be, nagyobb szabadságot is kapnak, a tőlük elvárt dolgokhoz már nem ragaszkodnak annyira. A szülők hagyják, hogy a felnőtté váló fiatal magának alakítsa ki az életét, céljait, preferenciáit. Megjelent emellett annak a tapasztalása is, hogy valakit nem hagynak felnőni, önállósodni a szülei.

Az interjúalanyaim felnőtté válásban való előrehaladásában a köztük és szüleik közt húzódó konfliktusok is megváltoztak. A nagyobb szabadsággal nagyobb felelősségek is járnak, ez a családokon belüli nézeteltéréseken is látszik. Olyan, akár már a szülők magánéletével kapcsolatos jelenségek miatt is vitáznak, mint a házasságuk minősége, pszichológiai problémáik, alkoholfogyasztásuk és politikai nézeteik. Ezek mellett felmerülő konfliktusforrás továbbra is a háztartás gyakorlati velejáróival kapcsolatos, meglehetősen sokan

konfrontálódnak otthon házimunkával kapcsolatban. Vannak olyan konfliktusok, amelyek a családi életter kicsi méretéből fakadnak.

„...az, hogy nem beszélünk meg valamit, ez általában nem feltétlen én miattam szokott lenni, de általában van valami problémájuk, és lehet, nem is főképpen velem, hanem főképp így egymással szokott lenni, jó hosszú ideje együtt vannak már, szóval elég sok ilyen kis dolgot eltűrtek, vagy eltűrnek egymásnak, tényleg vannak ezek az olyan dolgok, hogy gyűlik mindig a rossz dolog és akkor nem mondják el egymásnak, nem ebszélnek róla, de utána később ebből nagyobb baj lesz, mert hogy így minden összegyűlik és robban a bomba.” (20 éves nő, 12. interjúalany)

Az alanyok gyerekkorában és a jelenben is sokféle konfliktuskezelési stratégiát alkalmaznak. Az egyik, (1) a konfliktusmegoldó csoport olyan háztartásokból áll, ahol gyakori, hogy eljutnak a családtagok a bocsánatkérésig, a másik, (2) a konfliktuskerülő csoport pedig, ahol ezek a problémák hosszú ideig húzódnak, nem oldódnak meg, a harmadik, (3) konfliktusokat eszkaláló csoport, ahol a veszekedések agresszivitásba és egyéb drasztikus cselekedetekbe fulladnak. Az utóbbiak közül sem mindenki éli ezt meg negatívan, többen arról számoltak be, hogy a rossz érzések csak elhalványulnak egy idő után, hosszútávon nem mérgezik az együttélés légkörét.

„Van olyan, ami elnyomódik, de van olyan, amit elég hamar megbeszélünk, mert én nem szeretek egyébként haragot tartani, tehát én azt mondom, hogyha összeveszünk az egyik nap, akkor lehet, már estére megoldódik a probléma, vagy másnap reggelre, tehát hamar meg szoktuk ezt beszélni. Igyekszünk azért nem haragudni egymásra, mert az nem jó légkört teremt amúgy sem. Szóval azt mondanám, hogy elég hamar meg szoktuk beszélni, leülünk egymással, átbeszéljük a dolgokat kicsit nyugodtabb módon és hát így, így oldjuk meg.” (23 éves nő, 11. interjúalany)

3. táblázat: Fiatal felnőttkorban tapasztalt konfliktusok, konfliktuskezelési mechanizmusok és a szülők nevelési stílusa

sor-szám	konfliktus témája	kategóriák	a konfliktuskezelés eszközei	anya nevelési stílus	apa nevelési stílus
1.	-	-	-	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
2.	házimunka, családtagok politikai aktivitása és ideológiája	gyakorlati problémák, politika	konfliktusokat eszkaláló	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	irányító /megkívánó (authoritative)

3.	házimunka, szülő alkoholfogyasztása, szerencsejáték függősége, anyagi nehézségek	gyakorlati problémák, szenvedélybetegség, anyagi nehézségek	konfliktusmegoldó, konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	elhanyagoló
4.	-	-	-	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
5.	házimunka	gyakorlati problémák	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
6.	házimunka	gyakorlati problémák	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
7.	tanulás	szülői elvárások	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	-
8.	lakásban lévő rend, a húga hangos és nem alkalmazkodik másokhoz	gyakorlati problémák	konfliktusmegoldó, konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
9.	házimunka, szülők házasságának állapota, nővére párkapcsolatai	gyakorlati problémák, a szülők életeseeményeinek megélése	konfliktusokat eszkaláló, konfliktuskerülő	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)
10.	kisebbségi gyakorlati problémák	gyakorlati problémák	konfliktusmegoldó	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)
11.	háztartás, szülő kényszerbetegsége	gyakorlati problémák, szülő mentális állapota	konfliktusmegoldó, konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
12.	szülők közti kommunikáció hiánya, szülő nehézségei segítségkéréssel kapcsolatban	szülők életeseeményeinek megélése, szülő mentális állapota	konfliktusokat eszkaláló, konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)
13.	a fiatal a szülő cigarettáját szívja	gyakorlati problémák	konfliktuskerülő	elhanyagoló	-
14.	a húga hangos, nem akar tanulni, kicsi az élettér, szülő alkoholfogyasztása	szülői elvárások, gyakorlati problémák, szenvedélybetegség	konfliktuskerülő	irányító /megkívánó (authoritative)	permisszív /engedékeny (permissive)
15.	házimunka, felújítás, anyagi nehézségek	gyakorlati problémák, anyagi nehézségek	konfliktusmegoldó, konfliktuskerülő	permisszív /engedékeny (permissive)	permisszív /engedékeny (permissive)
16.	-	-	-	irányító /megkívánó (authoritative)	-
17.	-	-	-	irányító /megkívánó (authoritative)	irányító /megkívánó (authoritative)

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy a 3. táblázatból is látszik, konfliktuskezelési eszközként az esetek nagyrésztében együtt járt a tekintélyelvű nevelési stílus a családban tapasztalt konfliktusok eszkalálásával. Ez a gyerekkorhoz képest egy erőteljesebb jelenséggé vált, akkor ugyanis a konfliktusokat

eszkálálók között még irányító nevelési stílusú szülőket is találhattunk. A permisszív szülők a gyerekkortól kezdődően a gyermekek fiatal felnőttkoráig kitartóan a konfliktuskerülő kategóriákba esnek. A konfliktusmegoldó és konfliktuskerülő jelzők többféle nevelési stílussal együtt megjelentek, így ezekben az esetekben nem beszélnék szoros kapcsolatról.

Az együtt töltött mindennapok

Az együttéléssel kapcsolatos tapasztalatokat az elégedettség, a magánszféra értékelése és a nézetbeli különbségek irányából vizsgáltam. A magánszférájukról a megkérdezettek egy része elégedetten nyilatkozott, de emellett többeknél megjelenik egy-egy problémás helyzet is. Van, aki pillanatnyi állapotok, egy családtag odaköltözése miatt szenved néha hiányt az egyedül töltött időből, van, aki a szobája házon belüli elhelyezkedése miatt, mert ha vendégeket fogadnak a családtagjai, kevésbé tud külön vonulni. Beszéltek arról is, hogy szerintük akár már iskolás koruktól számítva még túl sok is az az idő, amit otthon egyedül töltenek.

„Túl sok is volt, már amikor középiskolás lettem már igazából azt csináltam, amit akartam, felügyelet nélkül, nem is nagyon háborgattak, szóval.” (23 éves férfi, 13. interjúalany)

Az együttéléssel kapcsolatban is feltettem azt a kérdést, hogy min változtatna az alany, ha teljesen tökéletessé tehetné, erre sokkal kevésbé kaptam választ, mint amikor ugyanezt a kapcsolatukra vonatkozóan kérdeztem. Saját magukban többnyire azt változtatnák az alanyok, hogy többet segítsenek otthon, jobban alkalmazkodjanak a szüleikhez, bár erre a kérdésre jellemzően nem saját maguk megváltoztatásával feleltek. A szüleikben már annál inkább találtak átformálandó dolgokat, ilyenek voltak a konfliktusok megoldásának módjai, a türelem és egymás érzelmi támogatásának az elmélyítése. Ezek mellett szóba jött a házimunka problémája, az egyenlőbb elosztásról esett szó, illetve, hogy akinek feladata van, azt végezze is el, mindenki vegye ki a részét a lakóhelyük rendben tartásából.

„És valahogy nálunk sose tud rend lenni, bármennyire is akarjuk, mert a fő étletterünkben, így a nappali, étkező, konyha, legtöbbször anyának, de mindig van valami cucca. Amit éppen elad, vagy megvett, vagy éppen ott tárol. Vagy Zsuzsi, amit lerak, de már ő is kevésbé, apa is így az asztala környékén tárolja a dolgait, de anyának azért elég nehéz ezen túllépni, hogy ő valahol mindig hagyja a cuccait. Pedig ő is nagyon szeretne törekedni a rendre, de valahogy nem megy. És apában azért ezt úgy feszültséget okozni, mert ő még ezt mindig nem tudta elengedni, hogy ő egy ilyen nagyon rendezett otthonba érjen haza, de hát, ahol zajlik az élet, ott általában

nincsen teljes rend. [...] Úgyhogy nyilván mindenki egy kicsit jobban odatehetné magát sokszor...” (21 éves nő, 8. interjúalany)

Szó esett ismét az élettér méretéről, az abból fakadó problémákról, hogy a családtagok nem tudják napi teendőjüket és magán jellegű dolgaikat megfelelő magányban végezni.

„Talán hogyha egy picikét nagyobb terünk lenne, most ezt így furá kimondani, hogy Jézusom, egy nagyobb lakástól függne, de lehet egyébként, hogy az többet segítene. Így igen.” (21 éves nő, 1. interjúalany)

A szülők ideológiai nézetei és hatásuk a gyermekeikkel való kapcsolatukra

Ebben a témablokkban a kérdések a szülők ideológiai nézeteire vonatkoztak, az alapvető politikai értékekre, kíváncsi voltam, hogy milyen kapcsolat van eközött és a szülők nevelési stílusa, a családi kapcsolatok olajozott működése és az esetleges konfliktusok gyakorisága és témája között. Szerettem volna megtudni, mekkora hatást gyakorolnak ezek az értékek a család mindennapi hangulatára, befolyásolja-e a szülő-gyermek kapcsolatokat, ha egyetértenek a felek, vagy egymással ellenkező véleményeken állnak. Milyen hatást gyakorol a politikáról való kommunikáció gyakorisága és hogyan hat a kapcsolatukra? A szülők nézeteit a jobb-bal és a konzervatív-progresszív skálán mértem. Ezek együttállását figyeltem meg a nevelési stílus kategóriákkal. Sok interjúalanyom szüleiéről nem voltak megfelelő információim ahhoz, hogy bele tudjam venni őket az elemzésbe. Volt, aki nem tudta a szülei hovatartozását, mert nem beszélnek róla otthon, de volt olyan is, aki szerint a szülőjének a nézetei annyira sokfélék, hogy nem kategorizálható be sehova sem. Egy szülőhöz tehát három attribútumot rendeltem, a szülőtypusát, a jobb-bal és a konzervatív-progresszív skálán való elhelyezkedését. Egyetlen szülőtypusnál figyeltem meg gyakori együttállást az ideológiai nézetekkel, gyakran jelent meg együtt az irányító/megkívánó (authoritative) szülőtypus a baloldali és a progresszív jelzőkkel együtt.

4. táblázat: Szülők ideológiai értékrendje, szülőtypusaik interjúalanyonként

sor-szám	anya			apa		
	szülőtypus	jobb-bal	konzervatív-progresszív	szülőtypus	jobb-bal	konzervatív-progresszív
1.	irányító /megkívánó (authoritative)	-	-	permisszív /engedékeny (permissive)	-	-

2.	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	jobb	konzervatív	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	semleges
3.	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	progresszív	elhanyagoló	semleges	semleges
4.	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	progresszív	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	progresszív
5.	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	progresszív	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	progresszív
6.	irányító /megkívánó (authoritative)	-	-	irányító /megkívánó (authoritative)	-	-
7.	irányító /megkívánó (authoritative)	bal	-	-	-	-
8.	irányító /megkívánó (authoritative)	-	-	permisszív /engedékeny (permissive)	-	-
9.	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	-	-	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	-	-
10.	irányító /megkívánó (authoritative)		progresszív	irányító /megkívánó (authoritative)		progresszív
11.	irányító /megkívánó (authoritative)	semleges	semleges	permisszív /engedékeny (permissive)	semleges	konzervatív
12.	irányító /megkívánó (authoritative)	-	konzervatív	autoritáriánus /tekintélyelvű (authoritarian)	-	konzervatív
13.	elhanyagoló	-	-	-	-	-
14.	irányító /megkívánó (authoritative)	jobb	konzervatív	permisszív /engedékeny (permissive)	jobb	konzervatív
15.	permisszív /engedékeny (permissive)	-	konzervatív	permisszív /engedékeny (permissive)	-	konzervatív
16.	irányító /megkívánó (authoritative)	-	-	-	-	-
17.	irányító /megkívánó (authoritative)	-	progresszív	irányító /megkívánó (authoritative)	-	progresszív

Forrás: saját szerkesztés

„...kezdem apummal, inkább ő az a tipikus, az az ember, aki ez az én nem megyek szavazni, mert hogy úgyse befolyásol semmit. De amúgy meg mindenről megvan a véleménye. De ő nem is próbálkozik, hogy na most, nem tudom, be tudnék állni emögé a párt mögé vagy emögé a politikai ideológia mögé. Ő ezeken nem gondolkozik.” (24 éves nő, 3. interjúalany)

Összegyűjtöttem azokat a kulcskifejezéseket, amiket a megkérdezettek a szüleikkel kapcsolatban használtak. Az anyáknál többször is előforduló szavak a következők voltak:

radikálisabb
nyitott naprakész
nincs kiforrott véleménye
nem követi figyelemmel
haladó gondolkodású
elfogadó

Az apáknál többek között ezeket használták többen: haladó gondolkodású, folyton ezzel foglalkozik, felhúzza magát.

centrista
folyton ezzel foglalkozik
haladó gondolkodású
felhúzza magát

Mikor a témáról való beszélgetésről kérdeztem, úgy nyilatkoztak, hogy gyerekkorukban vagy soha nem, vagy csak nagyon keveset hallották a szüleiket politikáról beszélni, még kevesebbszer vonták be őket is ebbe a beszélgetésbe. Kiemelték, hogy ha volt valami kérdésük ezzel kapcsolatban, akkor feltehették, a szülei elmagyarázták a kérdés tárgyát, de egy csoport tagjai még a szavazásokra is a családjukkal tartottak.

„Amikor még kicsik voltunk és menni kellett szavazniuk, akkor még nem hagytak minket otthon és elkísértük őket szavazni és megkérdeztük, hogy mit csinálnak, és akkor mondják, hogy szavaznak, és akkor így mondjuk megkérdeztem, hogy miért szavazol rá, és akkor elmondta, hogy azért, mert tetszik a programja, és megkérdeztem, hogy apa, te miért nem rá szavazol és akkor amire anya a megmondta, hogy szerinte az egy mondjuk egy elpocsékolt szavazat, mert ugye mondjuk kisebb az a párt és... De mondjuk elmondta az, hogy neki a nézetével jobban ért egyet, tehát ilyenek voltak.” (22 éves férfi, 5. interjúalany)

Arról is beszámoltak, hogy többnyire egyetértenek szülei politikai gondolkodásával, de az már korántsem ennyire egyértelmű, ki mennyit beszél a témáról otthon. Megjelentek olyan válaszok is, hogy korábbi konfliktusok miatt szándékosan egyáltalán nem beszélnek otthon politikáról.

„De nálunk a tágabb családi körben vannak olyanok, akik nagyon mondjuk egyik oldalra vannak eltolódva és régebben voltak ebből nagy veszekedések a családi ebédeken és apa azt mondta, hogy akkor most megbeszélhetjük azt, hogy nehogy bárki politikáról szóljon, mert neki

ez nem hiányzik, hogy az egész család egymást marja pitiáner hülyeségeken, mert nem lehet az egyik oldalnak meggyőzni a másikat. És akkor azóta mindenki saját magának rendezi az ilyen jellegű dolgait. És igen, nem téma.” (21 éves nő, 8. interjúalany)

„...nem régen volt ebből egy, hogy én teljesen mást mondtam és tényleg ez volt az egyetlen alkalom, amikor úgy gondolom, hogy ezt nem is sikerült, de ha akartam volna, se tudtam volna egyszerűen, nyomták, nyomták, nyomták és úgy éreztem, hogy ebben az egy dologban egyszerűen nem akarnak meghallgatni, pedig hogy így nem is nagyon tudták alátámasztani a véleményüket, meg semmi, utálok úgy vitatkozni, hogy egyszerűen nem, nem tudja alátámasztani az érveit [...] Szóval ez tényleg egy olyan téma, amivel nem tudok mit kezdeni sajnos. És mivel nem szeretnék konfliktust, ezért inkább nem is beszélgetünk róla.” (21 éves nő, 15. interjúalany)

Jelen volt a spektrum másik szélső értéke, akik nagyon sűrűn tárgyalják meg az aktuálisan fontosnak tartott témákat. A beszélgetés gyakoriságától és az egyetértés szintjétől függően mindenféle gyakorisággal jelentek meg konfliktusok. Ahogyan a 3. táblázatban is látható, a szülői nevelési stílus és a politikai nézetekből fakadó konfliktusok gyakorisága kevésbé mutat együttlállást.

5. táblázat: Politikáról való kommunikáció, konfliktusok, szülők nézetei

sor-szám	beszélgetés gyakoriság -gyerekkor	beszélgetés gyakoriság -jelen	egyetért-e a szülővel	okoz-e konfliktust	anya jellemzői		apa jellemzői	
					jobb-bal	konzervatív -progresszív	jobb-bal	konzervatív -progresszív
1.	sokat	sokat	többnyire	sokat				
2.	sokat	sokat	többnyire	sokat	jobb	konzervatív	bal	semleges
3.	soha	keveset	is-is	keveset	bal	progresszív	semleges	semleges
4.	sokat	sokat	teljesen	soha	bal	progresszív	bal	progresszív
5.	sokat	sokat	teljesen	soha	bal	progresszív	bal	progresszív
6.	keveset	keveset		keveset				
7.		keveset	többnyire	soha	bal			
8.	soha	keveset	többnyire	soha				
9.		sokat	többnyire	keveset				
10.		sokat	teljesen	soha		progresszív		progresszív
11.	sokat	sokat	többnyire	soha	semleges	semleges	semleges	konzervatív
12.	soha	keveset	is-is	keveset		konzervatív		konzervatív
13.	sokat	keveset	kicsit	keveset				
14.	soha	keveset	kicsit	keveset	jobb	konzervatív	jobb	konzervatív
15.	keveset	soha	egyképpen	keveset		konzervatív		konzervatív

16.	sokat	sokat	többnyire	soha	sem- leges	semleges		
17.	keveset	keveset	teljesen	keveset		progresszív		progresszív

Forrás: saját szerkesztés

Felnőtt-e a felnőtt fiatal? A felnőtté válás mintázatai a szüleikkel együtt élő fiatal felnőttek körében

A felnőtté válás mintázatainak megismeréséhez arra kértem az interjúalanyaimat, hogy mondják el, miben érzik magukat felnőttnek és miben gyerekek. Neulinger és Mitev (2017) kutatásához hasonlóan szerettem volna figyelemmel követni, hogy a felnőtté válás milyen dimenziói merülnek fel természetes módon az interjúk során. A posztadoleszcens időszakban járó fiatalok részleges felnőttiségük mellett ugyanis többször kénytelenek vagy belső, vagy külső forrásból megtapasztalni önállóságuk korlátait. Ez azt jelenti, hogy sem a gyermek, sem a felnőtt szerep nem meríti ki magában azt a komplex funkciót, amit betöltenek a társadalomban, ehelyett e két szerep részleteit öltik magukra. Ez a felemás helyzet konfliktusokkal tűzdelt időszakot okozhat a szerepek helyzetenként egymásba ütközése miatt. A kérdéssorom ezen szakaszában a gyermekség és felnőttég szerepek átmenetének működését szerettem volna feltárni, milyen dimenziók járnak együtt sokféle felnőtté válással kapcsolatos tapasztalatot kialakítva. Vaskovics László (2000) leválási dimenziói közül a jogi leválást hozták szóba a legkevesebben, az a néhány alany, aki erről mégis beszélt, azoknak is csak kis része érezte, hogy 18. születésnapja elmúltja után változott volna valami abban, amennyire felnőttnek érzi magát. Ennél valamivel többen kezdtek el maguktól beszélni az önálló döntések fontosságáról a saját tapasztalatikban.

„Mivel anya nagyon, nagyon korhoz köt mindent, mióta 18 vagyok, mintha elvágták volna, hogy addig teljesen gyerekeknek kezelt, most meg már teljesen felnőttnek. Szóval attól, hogy otthon lakok még mindig teljesen szabadon döntök mindenről, ami az én életemhez kapcsolódik, vagy ami azt meghatározza.” (21 éves nő, 8. interjúalany)

Ezt szorosan követte a közös fedél alóli leválás, mint legtöbbet szóba hozott téma. A leggyakrabban azt emelték ki, hogy amiatt, hogy vagy egészében, vagy részben otthon laknak, nem érzik magukat felnőttnek, kevesebb felelősségük van, nem kell vezetniük egy háztartást és így más tudatállapotban vannak, mint a már otthonról elköltözött, a közös fedél alól levált kortársaik.

„...azért látom én is azt, hogy akik mondjuk már nem a szüleikkel laknak együtt, ismerőseim, már elköltöztek, vagy összeköltöztek párjukkal, vagy ilyesmi, azért másabb az éltritmusuk, tényleg önállósultabbak, jobban értenek kvázi olyan dolgokhoz, amikhez én nem, én itt értem én mondjuk a háztartásnak a vitelét, persze, én is besegítek, de nem önállóan látok el egy háztartást, mondjuk így. És ezért másabb, tehát érdekes ez, mert én is tudom, hogy felnőttem, meg hogy felnőttként kell magamra tekintenem, de hogy nem, ez nem mindig sikerül még...”
(21 éves nő, 14. interjúalany)

Az alanyok kifejezetten magasra értékelték a lakhatási helyzetüknek a hatását arra, hogy mennyire érzi magát felnőttnek. Legmeghatározóbb formában az anyagi leválás témájára tértek ki. Neulinger Ágnes és Mitev Ariel 2017-es kutatásához hasonlóan itt is kitűnik, hogy akiknek már van valamilyen szintű anyagi függetlensége, legyen az a saját munkavállalásból keresett bevétel, vagy a szüleiktől kapott összeg felhasználása, rendkívül büszkén nyilatkoztak arról, hogy szabadon és sikerrel tudnak gazdálkodni a rendelkezésükre álló pénzből.

„mire költöm a pénzemet, ugye azt teljes mértékben én döntöm el, hogy mondjuk videojátékokra, ruhára, nyaralásra, hogy adjam. Mondjuk elmegyek a barátokkal vagy barátnőmmel nyaralni. Tehát ezeket abszolút én döntöm el, maximum azt mondják, hogyha az összes megtakarításomat elköltöttem lego-ra, hogy a te hülye vagy fiam, de hogy nem mondják azt, hogy nem.” (22 éves férfi, 5. interjúalany)

Akik anyagilag még teljesen a szüleiktől függenek, azok belső negatív nyomásként, de még potenciális konfliktusforráként is értelmezték.

„Úgyhogy így ebben érzem, meg egyébként ebben egy kicsit ilyen társadalmi nyomást is érzek, mármint abból a szempontból, hogy ugye a mi korosztályunk, tehát nagyon sokan elmennek dolgozni, akár ilyen részmunkaidőben vagy, tehát így egyetem mellett, stb. [...] Úgyhogy így ezt tudnám mondani, hogy ebben érzem még úgy kicsit gyereknek magamat, hogy nem dolgoztam még annyit életemben, meg nincsen jogosítványom, meg nincsen albérletem, vagy egy saját lakásom, hanem még itt élek a szüleimmel. Nem minthogyha annyira zavarna, vagy hogy rossz lenne, vagy nem tudjuk így fenntartani magunkat, hanem így másokat, amikor látom, hogy ő már itt tart, ott tart, amott tart, akkor így mindig elgondolkozok, hogy lehet, hogy én

még úgy olyan sehol sem járok, és akkor kicsit olyan kevesebbnek érzem magamat.” (21 éves nő, 17. interjúalany)

A szubjektív leválás vizsgálatához megkértem az alanyaimat, hogy válasszanak az igen és nem válaszok közül, felnőttek érzik-e magukat. A válaszuiktól függően további kérdéseket tettem fel. Aki igennel válaszolt, annak egy csoportja arról számolt be, hogy az egyetemi tanulmányaik megkezdése ennek az érzésnek a kezdőpontja, de voltak, akik, akik 14 és 17 éves koruk közöttre teszik ezt a fordulópontot.

„Szerintem egyetem óta, szerintem akkor kezdtem el, hát az már egy jó négy éve, lassan öt.” (23 éves nő, 11. interjúalany)

Voltak, akik más életeseményekhez kötik a felnőtté válásukat, van, aki egy hosszú kapcsolatának a felbomlása után kezdte el magát így érezni, de van az alanyaim között bumeráng gyerek is, aki egy ideig külön élt a szüleitől már az egyetemi tanulmányai alatt, majd az akkori párkapcsolatának a végekor visszaköltözött a családi otthonába.

„Egyébként én azt mondanám, hogy miután elköltöztem itthonról, kb 2 éve, lehet már kicsit több, mint 2 éve.” (21 éves nő, 15. interjúalany)

Ez a megkérdezett ezt a két éves önálló időszakot érezte fordulópontnak. Vaskovics László (2000) dimenzióin túl szóba jött a felnőtté válással kapcsolatban a saját időbeosztásban megélt szabadság, a jövőkép és ahhoz szükséges célok elérése, egyetemi tanulmányok és a társas kapcsolatokban való viselkedés, mint olyan önállóság, ami büszkeséggel tölti el az interjúalanyokat. Az időbeosztás érméje is kétoldalúnak bizonyult, többen pont amiatt nem érezték magukat felnőttek, mert saját határidőiket nehezen tudják betartani.

„Ó, az időbeosztásomban egyértelműen nem. [...] Nagyon el tud úszni felettem az idő. Tehát ilyen szempontból nem.” (24 éves férfi, 7. interjúalany)

Ahogy már fentebb is leírtam, arról is említést tettek, hogy problémásnak érzik, hogy még nincs munkájuk annak ellenére is, hogy a családjuk az ő támogatásuk mellett is anyagi

biztonságban él, nincs rászorulva arra, hogy munkát vállaljon. Ezek ellenére külső nyomást éreznek, hogy ne maradjanak le azokhoz a társaikhoz képest, akik már dolgoznak. Ezzel együtt ritka, hogy a felnőtté váló fiatal beszálljon a háztartás költségeinek a fedezésébe. Ha mégis hozzájárul, azt ritkán teszi, ha észreveszi, hogy valami elfogyott otthon, saját forrásból pótolja azt.

Legszorosabb kapcsolati háló

„Kérlek, válassz 3 embert az életedből, akikkel akármit megoszthatsz, akikben a legjobban megbízol és a legközelebb állnak hozzád! Lehet családtag, barát, pár, akárki, ha megvannak, mesélj róluk, kik ők, miért választottad őket!” Ezzel a kérdéssel azt szerettem volna feltárni, mennyire jár együtt a családtagokkal ápolt szoros kapcsolat és az együttélés. Első számú bizalmasának csak egy apró kisebbség választott mást, mint egy szűk családba tartozó családtagját. A második bizalmasoknál ez az arány alig változott, egy kicsit megszorodott a barátok és párok száma, de így is kisebbségről beszélhetünk. A harmadik bizalmasok esetében viszont már megfordul ez az arány, itt már alig találunk szűk családból családtagokat. Összességében, aki akármelyik pozícióra is családtagot választott, ritkán választotta az apját, a legtöbben vagy az anyjukban, vagy a testvéreikben bíznak meg a legjobban. Két csoportba soroltam az interjúalanyokat, akik több családtagot és akik több „külsőt” választottak. Mindkét csoport hozzájuk mérten kapta meg az ezt követő kérdést, arra kértem őket, bontsák ki, hogy mivel tud nekik többet adni az a csoport, amelybe több bizalmat fektettek, akikhez szívesebben fordulnak a problémáikkal. Erre a kérdésemre nagyon különböző válaszokat kaptam. Az alanyaim kiemelték, hogy azért választották azokat az embereket, mert mindent meg tudnak velük beszélni, megértik őket, rengeteg időt töltöttek már együtt. Ez utóbbi jellemző kiemelkedően sokszor előkerült, amely azt jelzi, hogy a család, mivel a legrégebbi és legalapvetőbb közössége az embernek, előnyből indul a szoros kapcsolatok terén. A válaszok között megjelent, hogy valaki azért választotta a megkérdezett a vér szerinti családját, mert ők korábbi súlyosabb problémáikor is kitartottak mellette. Volt, akit egészségügyi, mentális egészségügyi, vagy magánéleti nehézségeken segítettek át a családtagjai, amikor ők voltak az egyetlen csoport, akikre számíthatott.

„...egy ilyen ortopédiai probléma volt, nagyon sok negatív dologgal járt és akkor én így nagyon így lent voltam a padlón és ők mindig feltámogattak, meg mindig öntötték belém a lelket, úgyhogy tényleg ők azok, akikre istenigazából számíthatok.” (21 éves nő, 1. interjúalany)

Összegzés

Dolgozatom célja annak feltárása volt, hogy a szülői nevelési stílus hogyan hat a fiatal felnőttek önállósodására, szülő-gyermek kapcsolataikra együttélésük során. 17 interjút készítettem 18-25 év közötti egyetemista, részben, vagy teljesen otthon élő fiatalokkal. Az interjúk rávilágítottak arra, hogy a szülők nevelési stílusa, a családtagok korábbi konfliktuskezelési technikái és az együttélés mind meghatározó szerepet játszanak a posztadoleszcens életszakaszban lévő fiatalok felnőtté válásának megélésében, kapcsolati hálójuk alakulásában és konfliktuskezelési stratégiáik formálódásában.

A kutatási kérdések megválaszolásaként a következő összefüggések állapíthatók meg:

K. 1.: Hogyan formálja a szülői nevelési stílus az egyetemisták és szüleik közötti konfliktusokat az együttélés során? Az interjúk elemzése alapján az irányító/megkívánó (authoritative) szülői nevelési stílus jelenlétében oldódnak meg a családban fellépő konfliktusok a leginkább konstruktív formában. Ez gyermekkorban és fiatal felnőttkorban tapasztalt feszültségek és konfliktusok esetében is érvényes jelenségnek látszik. Emellett megjelenik a permisszív/engedékeny (permissive) nevelési stílusú szülők konfliktuskerülése és az autoritáriánus/tekintélyelvű (authoritarian) szülők konfliktusokat eszkaláló kezelési technikáinak problémája. Előbbi gyermekkortól kezdve prominensebb jelisséggé válik, utóbbi pedig gyerek- és fiatal felnőttkorban is hasonlóan jelenik meg (Baumrind 1966, 1971).

K. 2.: Milyen hatást gyakorol a fiatal felnőttek önállósodására, hogy szüleikkel egy háztartásban élnek? A kutatásban feldolgozott interjúk alapján a családi otthonban maradó fiatalok számára az anyagi biztonság erőteljes megtartó erőt jelent, ezzel egyszerre negatív hatást is gyakorol a szubjektív leválásukra. Az alanyok válaszlai szerint önállósodásuk folyamatában az anyagi és az önálló döntést eredményező leválás voltak a legmeghatározóbb élmények, ezek különböző formáit emelték ki, mint olyan tényezőket, amelyek következtében felnőttnek érzik magukat (Vaskovics 2000).

K. 3.: Milyen kapcsolat van a szülők ideológiai nézetei és a nevelési stílusuk között? Az 5. táblázatból következtethető, hogy a szülők politikai ideológiai nézetei és a nevelési stílusuk között van valamilyen féle kapcsolat. A legerőteljesebben megjelenő jelenség az irányító/megkívánó (authoritative) szülői nevelési stílus együttes megjelenése ezen szülők baloldaliabb, progresszívvabb beállítódásával.

K. 4.: Hogyan hat az együttélés a szülő-gyermek kapcsolatra a moratórium időszakában? Az interjúalanyok legszorosabb kapcsolatainak vizsgálatával fény derült arra, hogy a hozzájuk legközelebb álló, legmegbízhatóbb kapcsolódásaik közé gyakran a sok együtt töltött idő és a régi ismeretség miatt választanak személyeket, az együttélés miatt ezek a feltételek teljesülnek velük élő családtagjaikra is. Ennek következtében gyakran választottak a fiatalok családtagot legszorosabb kapcsolataik közé. Ez alapján arra lehet következtetni, hogy az együttélés alapvetően pozitív hatást gyakorol a szülő-gyermek, de még a szűk családon belüli kortárs kapcsolatokra is.

Az eredmények összhangban vannak a Neulinger és Mitev (2017) által leírt jelenségekkel. Ezen kívül a dolgozat rámutatott, hogy a szülői nevelési stílus és a szűk családdal való együttélés hatást gyakorol a fiatal felnőttek önállósodására, felnőtté válásukra. Érdekes lenne vizsgálni továbbá a szülői nevelési stílus és a szülőkről való leválás dimenzióinak együttállásait, valamint a szülők politikai ideológiai nézeteinek és szülői nevelési stílusuknak alapul szolgáló és azokat összekötő értékeket.

Felhasznált irodalom:

- Baumrind, Diana (1966):** Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*. Vol. 37, No. 4, 887-907. o. <https://www.jstor.org/stable/1126611?origin=crossref&seq=1> (utolsó letöltés: 2024.10.12)
- Baumrind, Diana (1971):** Current Patterns of Parental Authority. *Developmental Psychology Monograph*. Vol. 4, No. 1, Part 2. <https://www.scribd.com/document/455389045/02-Baumrind-D-1971-Current-patterns-of-parental-authority-Developmental-psychology-4-1p2-1-pdf> (utolsó letöltés: 2025.01.06.)
- Bíró-Nagy András – Szabó Andrea (2021):** Magyar fiatalok 2021 elégedettség, polarizáció, EU-pártiság. Budapest, Friedrich-Erbert-Stiftung Budapest Kiadó <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/18607.pdf> (utolsó letöltés: 2024.04.25.)
- Bognár Virág (2007):** Első elszakadás a szülői háztól: A felnőtté válás kezdete? In: Somlai Péter (szerk.): *Új ifjúság*. Budapest, Napvilág Kiadó 45-80. oldal
- Buri, John R. (1991):** Parental Authority Questionnaire. *Journal of Personality Assessment* 57(1) 110-119. oldal
- Czibere Ibolya – Molnár Éva (2015):** „...nem a kortárs lét múltó aberrációja”. Családdefiníciók és családelméletek az angolszász szociológiai irodalomban. *Metszetek*, Vol. 4, No. 4.
- Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (2006):** *Ifjúság szociológia*. Szeged, Belvedere Meridionale
- G. Smetana, Judith (1995):** Parenting Styles and Conceptions of Parental Authority during Adolescence. *Child Development*. Vol. 66, No. 2, 299-316. o. <https://www.jstor.org/stable/1131579> (utolsó letöltés: 2024.10.05.)
- Hadházi Éva – Takács Szabolcs – Csikós Gábor – Homoki Adél – Czinkóczi Annamária – Törő Krisztika – Kövesdi Andrea – F. Földi Rita (2021):** A szülői nevelési stílus azonosítására alkalmas Parenting Styles and Dimensions Questionnaire hazai alkalmazásával szerzett tapasztalatok. *Mentálhigiéné és Pszichodiagnosztika*, 22/2 147-206. o. https://rezilienciakutatas.hu/wp-content/uploads/2022/11/Szuloi-neveloi-stilus_Hadhazi.pdf (utolsó letöltés: 2024.10.05.)
- Hegedűs-Kecskeméti Fanni (2023):** A szülői nevelési stílusok és hatásuk a gyermekekre. *Módszertani Közlemények*. 63. évfolyam 1. szám, 110-120. oldal <https://www.iskolakultura.hu/index.php/modszertani-kozlemenyek/article/download/44873/43484/55884> (utolsó letöltés: 2024.09.24.)
- Jancsák Csaba (2013):** *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó http://www.darifit.hu/wp-content/uploads/2021/11/Jancsak-2013-Ifjusagi_korosztalyok_korszakvaltasban.pdf (utolsó letöltés: 2025.01.06.)
- Kabai Imre (2009):** Hogyan alakul a posztadoleszcensek életútja? (A friss diplomások vizsgálata a Zsigmond Király Főiskolán). ZSKF TTK Füzetek 2. L'Harmattan – ZSKF, Budapest https://szociologia.hu/dynamic/KabaiI_tanulmany.pdf (utolsó letöltés: 2025.01.07.)
- Keniston, Kenneth (1970):** Youth: A "New" Stage of Life. *The American Scholar*, Vol. 39, No. 4, 631-654. oldal <https://www.jstor.org/stable/41209802?seq=2> (utolsó letöltés: 2025.01.07.)

Kovács Imre (szerk.) (2017): *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és hatalom szerkezete a magyar társadalomban.* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet – Belvedere Meridionale Kiadó, Budapest

Leist Balogh Brigitta – Jámbori Szilvi (2016): A kapunyitási pánik vizsgálata a megküzdési módok és a szorongás függvényében. *Alkalmazott Pszichológia* 16(2), 69-90. oldal http://www.darifit.hu/wp-content/uploads/2021/11/Jancsak-2013-Ifjusagi_korosztalyok_korszakvaltasban.pdf (utolsó letöltés: 2025.01.06.)

Medgyesi Márton (2016): Középosztály(ok) Magyarországon és Európában. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.) *Társadalmi Riport 2016.* Budapest, Társki 75-94. oldal https://real.mtak.hu/180439/1/10.61501_TRIP.2018.10.pdf (utolsó letöltés: 2025.01.06.)

Neulinger Ágnes – Mitev Ariel (2017): Fiatal felnőttek családi rítusai és a felnőtté válás jellemzői a családtól való leválás idején. *Szociológiai szemle.* 27. évf. 1. szám, 26-89. o. <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/3023/1/SzocSzle2017n1p64.pdf> (utolsó letöltés: 2023.05.28.)

Mirkin, Rachel – Parker, Kim – Horowitz, Juliana – Aragao, Carolina (2024): Parents, Young Adult Children and the Transition to Adulthood. Washington D. C., Pew Research Center https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2024/01/ST_2024.01.25_Parents-Young-Adults_Report.pdf (utolsó letöltés: 2024.10.12.)

Oroszné Perger Mónika (2002): A szülői nevelési stílus: elméleti megközelítések és vizsgálati módszerek. *Iskolakultúra.* 12. évfolyam 4. szám 107-114. o. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/19633/19423> (utolsó letöltés: 2024.09.24.)

Sallay Hedvig – Münnich Ákos (1999): Családi nevelési attitűdök percepciója és a self-fejlődéssel való összefüggései. *Magyar pedagógia.* 99. évfolyam 2. szám, 157-174. o. <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/587/570> (utolsó letöltés: 2024. 10. 12.)

S. Aquilino, William – R. Supple, Khail (1991): Parent-Child Relations and Parent's satisfaction with Living Arrangements When Adult Children Live at Home. *Journal of Marriage and the Family.* Vol. 53, 13-27. o. <https://www.jstor.org/stable/353130?seq=1> (utolsó letöltés: 2024.10.12.)

Schaefer, E.S. (1965): A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology,* 29, 552-557

Somlai Péter (2007): *Új ifjúság: Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről.* Budapest, Napvilág Kiadó

Stadinger Johanna Heléna (2022): A szülői kontroll formái a posztadoleszcens fiatalok életében. *Metszetek.* Vol. 11 No. 3, 123-141. o. <https://ojs.lib.unideb.hu/metszetek/article/view/12270/10888> (utolsó letöltés: 2024.10.05.)

Szabó Andrea – Oross Dániel (2024): *A magyar egyetemisták politikai gondolkodása és integrációja 2024-ben.* Budapest, Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája, 2024; Nemzeti Ifjúsági Tanács, 2024 http://www.aktivfiatalok.hu/public/files/documents/Gyorsjelentés_20240711.pdf (utolsó letöltés: 2024.10.09.)

Vaskovics László (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai szemle*. 2000/4. szám
<https://szociologia.hu/dynamic/0004vaskovics.htm> (utolsó letöltés: 2024.10.12.)